

Nr 34.

Ankom till riksdagens kansli den 6 april 1937 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om utredning angående införande av obligatoriskt civiläktenskap.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 172, vilken behandlats av första lagutskottet, ha herrar *Lindström* och *Sandegård* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning om införande av obligatoriskt civiläktenskap och framläggande för riksdagen av på denna utredning grundat förslag.

I fråga om de skäl som föranlett motionärernas hemställan får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till motionen.

Beträffande gällande bestämmelser vill utskottet lämna följande redogörelse.

Giftermålsbalken den 11 juni 1920 innehåller i 4 kap. bestämmelser om vigsel, i huvudsakliga delar överensstämmande med dem som tidigare meddelats i lagen den 12 november 1915 om äktenskaps ingående och upplösning. I 1 § av nämnda kapitel utsäges, att äktenskap ingås med kyrklig eller borgerlig vigsel.

Kyrklig vigsel må enligt 2 § äga rum: inom svenska kyrkan, om båda de trolovade äro medlemmar av kyrkan eller den ene är medlem därav och den andre tillhör annat kristet trossamfund; samt inom främmande trossamfund, om Konungen förklarar dess prästerskap äga att förrätta vigsel samt antingen båda de trolovade äro medlemmar av samfundet eller, där samfundet är kristet, den ene är medlem därav och den andre av annat kristet trossamfund. Till vigsel inom svenska kyrkan äga de trolovade, jämlikt 3 §, välja den präst inom kyrkan de själva åstunda; dock är annan ej skyldig viga än präst i församling av vilken endera är medlem. Inom främmande trossamfund förrättas vigsel av därtill behörig präst inom samfundet.

Borgerlig vigsel må enligt 4 § användas vid äktenskaps ingående, evad de trolovade kunde erhålla kyrklig vigsel eller ej. 5 § innehåller bestämmelser om vem som är behörig att förrätta borgerlig vigsel: behörig är, i stad lagfaren ledamot av magistraten eller, där magistrat ej finnes, stadsstyrelsens ordförande, och på landet landsfiskalen ävensom, där Konungen för visst område det medgiver, den som Konungens befallningshavande särskilt förordnar till vigsselförrättare (sådant medgivande lämnat till K. B. i Norrbottens län). Borgerlig vigsselförrättares åliggande att viga är ej beroende därav, att någon av de trolovade har sitt hemvist inom hans tjänstgöringsområde. Är landsfiskal bosatt i stad, äger han jämväl förrätta vigsel inom staden,

men är ej pliktig därtill, med mindre någon av de trolovade har sitt hemvist inom hans distrikt.

Bestämmelser om *huru vid vigsel skall tillgå* äro meddelade i 8 §. Där föreskrives att vigsel skall förrättas i släktingars eller andra vittnens närvaro. Vid vigseln skola de trolovade, samtidigt tillstädes inför vigselförrättaren, på hans fråga avgiva sitt ja och samtycke till äktenskapet samt därpå av honom förklaras för äkta makar. I övrigt skall lända till efterrättelse, vid vigsel inom svenska kyrkan föreskrifterna i kyrkohandboken, vid vigsel inom främmande trossamfund dess kyrkobruk och vid borgerlig vigsel de bestämmelser som meddelas av Konungen. Dylika bestämmelser ha lämnats i en förordning den 3 december 1915.

Då upprinnelsen till förevarande motion i viss mån torde vara att söka i en vid 1936 års kyrkomöte väckt fråga angående *prästs skyldighet att viga fränskilda*, må här återgivas jämväl följande stadganden i giftermålsbalken. I 2 kap. 10 § föreskrives, att ej må någon träda i nytt gifte, så länge det tidigare äktenskapet består. Enligt 11 § i samma kapitel må kvinna, som varit gift, ej inom tio månader från äktenskapets upplösning ingå nytt gifte med mindre det visas, att hon icke är havande från tiden före upplösningen, eller tio månader förflutit, sedan sammanlevnaden med mannen upphörde. Utöver vad som innehålles i nu anförda stadganden utgör den omständigheten, att person varit gift, icke hinder i rättsligt avseende för honom att ingå nytt äktenskap. Det kan följaktligen föreligga skyldighet för präst att viga honom.

Härefter vill utskottet lämna följande uppgifter angående frågans tidigare behandling m. m. Enligt vår äldre rätt förutsattes för äktenskaps ingående fästning, giftermål och sängliggning. Efter kristendomens införande i vårt land blev det sed att till den förut övliga formen för äktenskaps ingående knyta en kyrklig akt, vigseln. Denna omnämnes redan i landskapslagarna, men ett villkor för de äktenskapliga rättsverkningarnas inträdande blev den först genom 1734 års lag. I denna lag avsågs endast vigsel förrättad av svensk präst enligt svenska kyrkans ritual. Den främmande kristna trosbekännare genom kungörelsen den 24 januari 1781 tillerkända religionsfrihet innebar emellertid även rätt för dem att låta sig viga av sina präster och med sina ceremonier, och i följd av ett utav kommerskollegium den 27 maj 1782 för mosaiska trosbekännare utfärdat reglemente ansågos även dessa kunna ingå äktenskap enligt sina religiösa bruk.

En borgerlig form för äktenskaps ingående blev införd i senare delen av 1800-talet genom särskilda författningar, nämligen förordningen den 20 januari 1863 angående giftermål mellan kristen och mosaisk trosbekännare, förordningen den 31 oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsövning samt förordningen den 15 oktober 1880 angående äktenskaps avslutande i visst fall inför borgerlig myndighet. Enligt dessa författningar hade civiläktenskapet huvudsakligen karaktären av s. k. nödcivil-

äktenskap. Den borgerliga formen kunde användas, allenast då den kyrkliga av en eller annan anledning ej var tillåten; blott för särskilda undantagsfall fanns valfrihet dem emellan.

Härutinnan inträdde en genomgripande förändring genom lagen den 6 november 1908 om äktenskaps ingående. Enligt denna lag stod den borgerliga formen öppen för alla, och i det vida övervägande flertalet fall kunde kontrahenterna välja mellan denna och kyrklig vigsel. Den närmast före den nya lagen gällande rätten vilade alltså på principen om valfrihet mellan kyrklig och borgerlig form eller, såsom det plägar uttryckas, principen om fakultativt civiläktenskap.

Såsom av redogörelsen för gällande rätt framgår har den nya lagen bibehållit denna princip och i någon mån utvidgat dess tillämplighet, i det att möjlighet till kyrklig vigsel öppnats för vissa fall, då sådan enligt 1908 års lag icke kunde komma till stånd.

Principen om fakultativt civiläktenskap behärskar även lagstiftningen i England och Amerikas Förenta stater. Däremot är den borgerliga formen i flertalet länder på den europeiska kontinenten den enda av lagen erkända; så t. ex. i Tyskland, Schweiz, Ungern, Frankrike, Holland, Belgien, Italien och Portugal.

Förslag om införande av obligatoriskt civiläktenskap har flera gånger framkommit inom den svenska riksdagen. I den till 1908 års riksdag avlåtna propositionen, nr 30, med förslag till lag om äktenskaps ingående framhöll dåvarande chefen för justitiedepartementet att meningarna torde vara delade i frågan, om giftermål inför borgerlig myndighet borde för alla fall bliva obligatoriskt eller icke. Utan tvivel skulle det från vissa synpunkter vara önskvärt, att äktenskapets karaktär av rent borgerligt rättsförhållande komme till uttryck däri, att formen för dess ingående alltid vore en rent borgerlig akt. Men det kunde ej nekas att en dylik reform skulle möta praktiska svårigheter av stor betydelse. Med hänsyn härtill fann departementschefen det rådligast att inskränka reformen till att utväg öppnades för envar, utan avseende å trosbekännelse, att anlita civilakt såsom giftermålsform. I anledning av propositionen väcktes bl. a. en motion (II: 234), vari ifrågasattes att alla äktenskap här i riket skulle avslutas inför borgerlig myndighet. Lagutskottet, som i ärendet avgav utlåtande, nr 30, ansåg att den föreslagna reformen borde stanna vid införande av fakultativt civiläktenskap, varför utskottet avstyrkte motionen, som ej heller vann någondera kammarens bifall.

I sitt år 1913 avgivna förslag till lag om äktenskaps ingående och upplösning m. m. behandlade *lagberedningen* ingående även den nu förevarande frågan. Beredningen, som byggde sitt förslag i fråga om formen för äktenskaps ingående på den genom 1908 års lagstiftning lagda grunden av valfrihet mellan kyrklig och borgerlig form, anförde till motivering av denna sin ståndpunkt bl. a. följande:

Från rättslig synpunkt är äktenskapet att anse såsom ett rent borgerligt förhållande. Onekligen skulle det äga ett visst värde, att denna åskådning

komme till klart uttryck även så, att den enda lagliga formen för äktenskaps ingående vore en rent borgerlig akt. Ingen bleve då till följd av sin religiösa övertygelse utestängd från en valrätt, som tillkomme andra, och den stundom mötande föreställningen att samhället erkände två slags äktenskap, vilka ej hade samma förbindande karaktär, kunde ej av lagen hämta ett förment stöd.

Å andra sidan får emellertid ej förbises betydelsen därav att staten bereder sina medlemmar frihet att välja den av de båda historiskt givna formerna för äktenskaps ingående, som kontrahenterna i varje fall finna mest tilltalande. Därigenom lär det viktiga intresset bäst befordras, att äktenskapet av dem, som inträda däri, fattas såsom något verkligt värdefullt och att ej någon av motvilja för de med giftermål förenade formaliteterna låter bestämma sig att leva i fri förbindelse. Att i vårt land nödvändigheten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet skulle för många bli ett kännbart tvång, synes ej kunna betvivlas. Väl har antalet borgerliga giftermål avsevärt ökat efter det 1908 års lag trädde i kraft. Men även om antagas må att stegringen skulle varit än större, därest landsbygdens befolkning haft lättare tillgång till borgerliga giftermålsförrättare, visar statistiken oförtydligt, att det övervägande flertalet av vårt folk alltjämt föredrager den kyrkliga vigseln. Blev hos oss den borgerliga formen obligatorisk, skulle säkerligen ett stort antal kontrahenter önska att erhålla en kyrklig välsignelse av sitt äktenskap. Särskilt på vår mångestades glest befolkade landsbygd bleve det förenat med omgång och kostnader att sålunda vid äktenskaps ingående anlita både prästen och den borgerliga myndigheten. Erinras må också att, såsom i propositionen till 1908 års riksdag framhölls, allmänt obligatoriskt civiläktenskap hos oss näppeligen kan införas, med mindre tillika så ordnas, att i varje kommun finnes en behörig myndighet för giftermålsförrättande — en organisationsfråga, som för närvarande icke torde kunna lämpligen lösas.

Det förtjänar även uppmärksammas att hos oss icke finnes någon motsvarighet till de stridigheter mellan olika kyrkosamfund eller mellan stat och kyrka, som i främmande länder kunnat åberopas till stöd för systemet med obligatoriskt civiläktenskap. I vårt land råder ej den religionssplittning och ofördragsamhet mot olika tänkande att påbudandet av en utav alla konfessionella skiljaktigheter oberoende, ensamt giltig form för äktenskaps ingående kan vara av hänsyn därtill erforderligt. Ej heller har här försports någon sådan kamp mellan den kyrkliga och den borgerliga uppfattningen om villkoren och formen för äktenskaps ingående, som annorstädes, särskilt i Tyskland, varit en huvudsaklig anledning till att staten fråntagit kyrkosamfunden all vigselbehörighet. Den svenska kyrkan, vilken de flesta svenska medborgare tillhöra, är organiserad såsom statskyrka, och de i riket förefintliga främmande trossamfunden ställa sig villigt statens lagar till efterrättelse. Den frihet, de av gammalt åtnjutit, hava de icke missbrukat; de hava fastmer uppträtt så att deras funktionärer kunnat av staten anlitas för fullgörande av vissa allmänna uppgifter, däribland även den att förrätta vigsel med laga verkan. Där civiläktenskap är allmänt obligatoriskt, torde ock städse, vid införandet av denna form för äktenskaps ingående, det motsatta systemet med obligatorisk kyrklig vigsel varit rådande. Utan exempel lär däremot vara att lagstiftningen i ett land, där kyrklig vigsel varit blott fakultativ, övergått till att göra civiläktenskapet allmänt obligatoriskt.

Slutligen må framhållas att efter antagandet av 1908 års lag ej heller från statskyrkligt håll någon önskan uttalats, att den svenska kyrkans präster måtte befrias från den skyldighet att viga, som, efter kontrahenternas val, enligt lagen åligger dem.

Från den offentliga statistiken må här återgivnas följande siffror angående antalet ingångna kyrkliga och borgerliga äktenskap i Sverige under åren 1909—1933.

Å r l i g e n	Samtliga giftermål	Härav inför borgerlig myndighet	
		fakultat.	obligat.
1909.....	32,546	948	1,292
1910.....	33,162	1,391	1,260
1911/15	33,041	2,235	1,438
1916/20	38,480	3,079	39
1921/25	37,798	2,488	37
1926/30	40,670	2,866	51
1929.....	41,719	2,979	60
1930.....	43,858	3,244	61
1931.....	42,908	3,189	71
1932.....	41,673	3,186	74
1933.....	43,437	3,217	71

Frågan om prästs skyldighet att viga har även varit föremål för behandling, förutom åtskilliga gånger av kyrkomötet, jämväl av riksdagen.

1903 års kyrkomöte anhöll i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 20) — förutom om införande av fakultativt civiläktenskap — att därvid sådana bestämmelser tillika måtte meddelas att icke kyrkans medverkan till äktenskaps avslutande kunde hos vederbörande prästerskap påfordras i de fall, där god kyrklig ordning och kyrkans värdighet skulle därpå lida. I förutberörda proposition till 1908 års riksdag, varigenom framlades förslag om införande av fakultativt civiläktenskap, förklarade departementschefen i avseende å kyrkomötets nyssnämnda särskilda hemställan, att densamma icke borde föranleda några särskilda lagbestämmelser. I anledning av propositionen väcktes bl. a. en motion (II: 214), vari hemställdes om ett tillägg till det framlagda lagförslaget, att präst icke må mot sin vägran kunna åläggas att förrätta vigsel av frånskild person, medan ännu den förra frånskilda kontrahenten lever. Lagutskottet förordade också ett tillägg i enlighet härmed, men vid utskottets utlåtande fanns fogad en reservation av fyra ledamöter, vilka ansett att utskottet icke bort så göra. Kamrarna stannade i denna del i olika beslut, i det att första kammaren biföll utskottets förslag, medan andra kammaren biföll reservationen. Efter sammanjämkning antog sedermera riksdagen lagförslaget med uteslutande av nyssnämnda tillägg.

I anledning av den till 1915 års riksdag framlagda propositionen nr 18, med förslag till lag om äktenskaps ingående och upplösning m. m., vilket förslag i fråga om prästs skyldighet att viga icke innebar någon egentlig ändring i 1908 års lagstiftning, väcktes även en motion (I: 70) om rätt för vigselförrättare att vägra sammanviga personer i de fall, då någon av dem varit gift och vunnit äktenskapsskillnad av annan anledning än hor.

Motionen avslogs av riksdagen på hemställan av lagutskottet (utlåtande nr 32) som därvid hänvisade till att motionen berörde ett ämne, till vilket de lagstiftande myndigheterna fattat ståndpunkt vid tillkomsten av 1908 års lag om äktenskaps ingående.

Det av riksdagen antagna förslaget till lag om äktenskaps ingående och upplösning förelades 1915 års kyrkomöte. Kyrkomötet, som antog förslaget i de delar som voro av kyrkolags natur, anhöll i skrivelse till Kungl. Maj:t, nr 17, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga sådana åtgärder att icke kyrkans medverkan till äktenskaps avslutande kunde påfordras i de fall, då god kyrklig ordning och kyrkans värdighet skulle därpå lida. Framställningen har icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Slutligen har frågan om prästs skyldighet att viga fränskild motionsvis upptagits såväl vid 1929 års kyrkomöte som vid 1936 års kyrkomöte. Vid båda tillfällena blevo motionerna på hemställan av vederbörande utskott av kyrkomötet avslagna, senaste gången med 38 röster mot 19. I motiveringen till sin hemställan erinrade kyrkolagsutskottet vid 1936 års kyrkomöte bl. a. därom, att konsekvensen av vilkendera som helst av de lösningar, som motionärerna ansåge möjliga, kunde väntas bliva införande av obligatoriskt civiläktenskap. Ehuruväl detta utan tvivel erbjöde det verksammaste medlet för att förebygga de olägenheter, som nuvarande ordning enligt motionärernas uppfattning medförde, låge denna fråga utanför motionens ram, och utskottet ansåg sig sakna anledning — med den ståndpunkt utskottet intagit i själva saken — att upptaga densamma till behandling. Utskottet ville dock framhålla, att införande av obligatoriskt civiläktenskap säkerligen icke skulle hälsas med tillfredsställelse av vårt folks flertal; denna slutsats kunde man draga av det relativt ringa antal civiläktenskap som inginges, trots den möjlighet härtill, som numera finnes.

I *förevarande riksdagsmotion* anföra motionärerna bl. a. följande:

Enligt bestående giftermålsbalk ingås äktenskap med kyrklig eller borgerlig vigsel. Båda vigselformerna ha samma rättsgiltighet. Emellertid är äktenskapet ur samhällets synpunkt av huvudsakligen civilrättslig och ekonomisk natur. Makarnas inbördes ekonomiska förhållanden regleras självklart enligt allmän borgerlig lag. Skall äktenskapet upplösas — på annat sätt än genom döden — är det de borgerliga myndigheterna, som få träda till. Kyrkan kan icke upplösa något äktenskap. Präst kan enligt lagen tjänstgöra som medlare i äktenskapliga tvister men är icke ens för detta uppdrag nödvändig. Samhällets befattningsstagande med äktenskapet bekräftar, att äktenskapet är en borgerlig angelägenhet och inrättning. Kyrkans befattningsstagande med äktenskapet inskränker sig i regel till vigseln. Vi måste för vår del finna obligatoriskt civiläktenskap logiskt, naturligt och önskvärt. Med dess införande trädes ingen behörig kyrkans rätt för nära. Det skulle icke utesluta rätt för dem, som så önskade och begärde, att till den borgerliga vigseln erhålla kyrkans välsignelse. Den kyrkliga vigselakten finge därmed ökad helgd i sin egenskap av en rent religiös akt.

Utskottet vill icke förneka att skäl tala för att låta borgerlig vigsel vara den enda rättsligt giltiga formen för äktenskaps ingående. Den nu gällande ordningen, enligt vilken det i regel står de trolovade öppet att, efter eget

Utskottet.

skön, anlita kyrklig eller borgerlig vigsel, torde emellertid icke ha medfört några särskilda nackdelar. Inom breda lager av vårt lands befolkning skulle säkerligen icke heller införandet av obligatoriskt civiläktenskap komma att hälsas med tillfredsställelse. Såsom av utskottets redogörelse framgår har den borgerliga vigseln kommit till användning endast vid en procentuell ringa del av samtliga ingångna äktenskap. Blev nämnda vigselform nödvändig, skulle många uppfatta detta förhållande som ett obehörigt tvång. Och i de troligen talrika fall då även kyrklig vigsel önskades på grund av den härmed förenade större högtidligheten eller av religiösa skäl komme den borgerliga vigseln att te sig som en onödig omgång. Vissa ur samhällets synpunkt obestridliga fördelar äro även förbundna med den nu bestående ordningen. Utskottet tänker därvid särskilt på att prästerna ofta på ett praktiskt betydelsefullt sätt intressera sig för att legalisering äger rum av förbindelser, ingångna av deras församlingsmedlemmar; någon motsvarande verksamhet kan icke förväntas från de borgerliga vigselförrättarnas sida.

Om utskottet alltså icke anser sig nu böra förorda bifall till det i motionen framförda yrkandet, vill utskottet icke underlåta att framhålla att frågan skulle komma i ett annat läge, därest ett från kyrkligt håll framställt krav om rätt för präst att i särskilda fall vägra kyrklig vigsel, t. ex. av fränskilda, kommer att vinna gehör. Det under fjolåret hållna kyrkomötet har emellertid, såsom ovan omtalats, med stor majoritet avvisat en framställning i sådan riktning.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 6 april 1937.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter*, *Klefbeck*, *Erik Anderson*, *Velander*, *Otto Wangson*, *Berglund*, *Roos* och *Egnell*;

från andra kammaren: herrar *Bergquist*, *Hedlund* i Östersund och *Lindmark**, fru *Östlund* samt herrar *Berg*, *Eriksson* i Toftered*, *Lindberg* i Stockholm och *Gezelius*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

dels av herr *Berglund*, fru *Östlund* och herr *Lindberg* i Stockholm, vilka ansett att utskottet bort hemställa om bifall till motionen,

dels ock av herrar *Erik Anderson*, *Egnell* och *Eriksson* i Toftered, i fråga om motiveringen till utskottets hemställan.

Stockholm 1937. Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.